

УДК 323.2:342.2/7

М.В. Карчевський,
О.В. Карчевська**ПРАКТИЧНИЙ ДОКАЗ ДЕЯКИХ СОЦІАЛЬНИХ ТЕОРЕМ
ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ПОЛІТИКИ
БОРТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ**

Пропонуються соціальні теореми (про політичну імітацію та про суб'єктно-об'єктну трансформацію), які достатньо повно описують події, що відбулися в Україні протягом 2014–2015 років та надають можливість обґрунтованого прогнозування й побудови реалістичних стратегій подолання кризових тенденцій.

Застосування цих теорем для аналізу сучасного стану речей дозволяє дійти наступного висновку: широке використання політичної імітації разом з недостатнім рівнем інституціоналізації національного громадянського суспільства створюють небезпеку соціального конфлікту, який в умовах сучасних викликів глобалізації може привести до суб'єктно-об'єктної трансформації української громади.

Мінімізація означеної небезпеки передбачає два головні напрями діяльності: по-перше, зменшення рівня використання імітаційних складових у всіх сферах суспільного буття; по-друге, створення та розширення сфери використання дієвої комунікації між громадою та владою через систему інститутів громадянського суспільства. На основі означеного пропонується концептуальне бачення національного діалогу.

Ключові слова: *Україна, соціальний конфлікт, імітація, громадянське суспільство, соціальна теорема, національний діалог.*

Постановка проблеми. 2014–2015 роки для України стали найважчими за всю історію її незалежності. Демократичні здобутки, що були визнані аналітиками-скептиками, на сьогодні майже втрачено. Навіть позаблоковий статус, який, здавалось, мав би захистити українців – не спрацював. Можна звинувачувати в усьому зовнішнього ворога, однак це не стабілізує політичну систему України, не додасть їй можливості виходу з кризи. Події, що відбуваються в нашій країні, висувають підвищені вимоги до наукової рефлексії. Затребуваним є формулювання обґрунтованих соціальних прогнозів, оскільки саме на їх основі можлива побудова реалістичних стратегій подолання кризових тенденцій.

У запропонованій роботі спробуємо сформулювати положення, які достатньо повно описують події, що відбулися, та надають можливість обґрунтованого прогнозування. Ці положення будемо називати *соціальними теоремами*. Загальновідомо, що в математиці теорема являє собою твердження, для якого в теорії, що розглядається, існує доказ. Такий доказ базується на аксіомах, які визнаються істинними без всяких доказів або обґрунтувань. Суворе застосування подібного підходу в межах соціально-гуманітарних наук є обмеженим через мультипарадигмальність відповідного наукового дискурсу. Водночас, формулювання положень, що ґрунту-

ються на достатньо доведених та практично загальновизнаних результатах наукової розробки соціальних проблем є методологічно допустимим.

Отже, на нашу думку, ключовими соціальними теоремами, що дозволяють описати сучасний стан речей є:

1. Теорема про політичну імітацію. Політична боротьба, що здійснюється головним чином шляхом імітації, міфологізації свідомості електорату завжди призводить до соціальних конфліктів. Міцність соціальних конфліктів під час руйнації політичних міфів прямо пропорційна тривалості їх використання та інтенсивності формування.

2. Теорема про суб'єктно-об'єктну трансформацію. В умовах глобалізації світових суспільно-політичних процесів відсутність або значна обмеженість дієвих інститутів громадянського суспільства створює небезпеку суб'єктно-об'єктної трансформації громади. У такому випадку громада стає лише номінальним суб'єктом певних прав, але фактично перетворюється на об'єкт відносин інших учасників політичного процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зазначити, що питання імітаційних складових політичного процесу, а також проблематика громадянського суспільства й глобалізаційних процесів є достатньо дослідженими. Так звані «квазідемократії» досліджували Ларрі Даймонд [8], Філіп К. Шмитгер [22], Фарид Закарія [9], Гільєрмо О'Донелл [15], Томас Каротерз [2]. Отримано важливі наукові результати, запропоновано класифікації «квазідемократій», встановлено умови та причини їх формування тощо. Загалом дослідники констатують, що в багатьох країнах склалися режими, які відтворюють інституційний дизайн західних демократій, але наповнюють його принципово іншим змістом, «... формальні демократическі процедури могут исполнять роль фасада, за которым скрываются авторитарные практики» [19, с. 105].

Громадянське суспільство було предметом дослідження багатьох науковців. У контексті сучасного етапу дослідженню концепції громадянського суспільства приділяють увагу Дж. Александер, А. Арато, Ю. Габермас, Е. Геллнер, Е. Гідденс, Р. Дарендорф, Дж. Кін, Дж. Коен та інші. Значний внесок у розробку концепту інституціоналізації громадянського суспільства в рамках сучасного підходу внесли вітчизняні науковці. Загальнотеоретичні проблеми розвитку громадянського суспільства, визначення сутності, структури, класифікації та його функцій відображено в працях М. Михальченка, Ф. Рудича, І. Кресіної, Ф. Кирилюка, В. Горбатенка, В. Баркова, Г. Щедрової, С. Кириченка, А. Колодій, В. Бебика, В. Цвиха, М. Рябчука, Г. Зеленько, О. Чувардинського, О. Тупиці та інших. Грунтовне опрацювання окремих аспектів феномена «громадянське суспільство», дослідження проблем і перспектив розвитку його інститутів міститься в працях С. Наумкіної, В. Пашенка, О. Бабкіної, М. Головатого, Л. Кочубей, О. Нова-

кової, В. Сукачова, О. Полішкарів, І. Гороховського, М. Примуша, Т. Татаренко, Ю. Шведа, В. Шинкарука та інших учених.

Вагомі результати в науковій розробці питань політики боротьби зі злочинністю отримані А.А. Митрофановим, П.Л. Фрісом, В.І. Борисовим, Н.А. Савіною, К.Б. Марисюком та іншими дослідниками. Водночас, сучасні тенденції суспільного буття вимагають дослідження проблематики, що знаходиться на перетині питань імітаційної складової політичної діяльності, стабілізаційних потенціалів громадянського суспільства та формування векторів національної політики боротьби зі злочинністю.

Формування цілей. Мета роботи: сформулювати положення, які достатньо повно описують події, що відбулися в Україні протягом 2014-2015 років і запропонувати на їх основі прогноз, який може бути покладено в основу визначення основних векторів розвитку національної політики боротьби зі злочинністю.

Виклад основного матеріалу. Зрозуміло, що питання про достатність запропонованих теорем для вичерпної характеристики сучасної ситуації є дискусійним. Проте видається, що саме два наведені положення охоплюють ключові тенденції та небезпеки національного суспільного буття. Більшу частину респіи небезпечних соціальних тенденцій обґрунтовано можна вважати похідними від перелічених. До останніх можна віднести – Приховування відсутності стратегічних галузевих реформ імітацією реформування. Безперспективність розв'язання соціальних конфліктів шляхом формування нових міфів. Обумовлене інформатизацією суспільства скорочення терміну від створення міфу до соціального конфлікту під час його руйнування. Певною мірою розвитком теорема про міфологізацію є небезпечність так званих політико-правових рішень. Міфом тут є твердження про те, що в деяких випадках допустимо або навіть корисно відходити від норм права і розв'язувати в такий спосіб нагальні проблеми. Як і будь-який міф, названий, відповідно до теорема, матиме очікуваний негативний результат – соціальний конфлікт.

Перша теорема доводиться в контексті концепції публічної сфери Ю. Габермаса та відомого дослідження П. Бергера і Т. Лукмана «Соціальне конструювання реальності: трактат із соціології знання».

Інформаційні технології, зокрема, піар внесли до публічної сфери маскаррад, який використовується учасниками для того, щоб приховати справжні інтереси під час розмірковувань про «суспільство загального добробуту» або «національні інтереси». Означене дає Ю. Габермасу підстави називати сучасну політичну дискусію «підробкою» справжньої публічної сфери, говорити про перетворення політичного життя на шоу, що розігрується перед обдуреними «глядачами, які тут же готові до нього приєднатись» [3, с. 195; 21, с. 223, 225].

Отже, як робоче пропонується таке визначення: політична імітація – формування суспільної думки про соціально корисні результати діяльності

певних політичних акторів за умови фактичної відсутності таких (формування політичних міфів).

Механізм формування негативних наслідків політичної імітації можна характеризувати на основі дослідження П. Бергера і Т. Лукмана «Соціальне конструювання реальності: трактат із соціології знання» [6]. Реальність розуміється ними як «якість, властива феноменам, мати буття незалежно від нашої волі і бажання». Знання визначає «упевненість у тому, що феномени є реальними та мають специфічні характеристики» [6, с. 9]. Повсякденне життя є «реальністю, що інтерпретується людьми та має для них суб'єктивну значущість як цілісний світ» [6, с. 38]. Це світ, який створюється у їх думках і діях, який переживається ними як реальний. Дослідники обґрунтовують, що в сучасному суспільстві, на відміну від традиційного, саме ЗМІ «генерують соціальну пам'ять» і задають соціальне значення подіям, що відбуваються [18]. Назвемо «реальність повсякденного життя», сформовану на основі відомостей із засобів масової інформації, «ною реальністю».

«Новій реальності», світу, що створюється в думках та діях і який людина переживає як реальний, відповідає «нове знання». Урепті-репті, людина, опинившись в оточенні імітаційних повідомлень, втрачає можливість об'єктивного сприйняття дійсності, стає об'єктом маніпулятивних впливів. Фундаментальна передумова демократичного транзиту – забезпечення політичної участі – перестає існувати. Політична імітація, що виявляється в системному маніпулюванні суспільною свідомістю, в принципі виключає можливість демократичного транзиту. *Наслідки політичної імітації полягають у соціальних конфліктах. Коли «нове знання» досягає критичної різниці з об'єктивним відображенням фактичних процесів, відбувається соціальний конфлікт. Міцність такого конфлікту залежить від інтенсивності навіювання певних політичних міфів та тривалості їх використання.*

На превеликий жаль, ми мали можливість не тільки поміркувати над теоретичним обґрунтуванням такої соціальної теореми, але й отримали її практичний доказ під час подій 2014 року в Криму, Луганську та Донецьку.

Політична боротьба в незалежній Україні, починаючи з 1991 року, здійснювалася за найпримітивнішою технологією: електорат розділявся на підставі невеликої кількості міфів, а потім кожна політична сила отримувала свої дивіденди під час чергових виборів. Кожної наступної виборчої кампанії політики підвищували «градус» дискусії, але під час відповідних каденцій не робили достатньо для розв'язання порушених питань, питань, на підставі яких розділявся електорат, питань, які кристалізувалися у наступну кампанію з тією ж метою.

Найбільш активно використовувалися такі політичні міфи як «Російська мова, переписування історії» та «Хто кого годує?».

Перший полягав у розділенні електорату на ґрунті ставлення до питання про статус російської мови як другої державної мови як нерозривно

пов'язаних з цим різних підходів до тлумачення національної історії. Жодна з політичних сил не запропонувала розв'язання означених проблем, проте активно використовувала їх для мобілізації електорату. У свою чергу, примітивний політичний дискурс, який фактично зводився до обоюдно обвинувачень в інтелектуальній обмеженості, забезпечував формування потенціалу соціального конфлікту.

Наступний міф базувався на маніпулюванні регіональними економічними статистичними показниками. Хибність подібних міркувань підтверджується сьогодишнім станом економіки. Ціни на продукти на сході та в Криму «злетіли», рівень життя в цих регіонах значно погіршився. Не в останню чергу причина такого в торгівельній блокаді означених регіонів. Водночас, національні виробники втратили значні ринки збуту продовольчої продукції, не отримавши нових, а енергетичний сектор перебуває в перманентній кризі через відсутність прогнозованого ринку кам'яного вугілля відповідної якості. Міфологема «Хто кого годує?» виявилася недолугою гіпотезою про можливість ефективного окремого існування органічно поєднаних регіонів однієї країни. Однак тривале використання цього міфу в політичній боротьбі призвело до накопичення конфліктного соціального потенціалу критичного рівня.

Таким чином, національні політичні актори через активне та тривале використання політичних імітацій спільно сформували потенціал майбутнього соціального конфлікту.

Наступна соціальна теорема доводиться на ґрунті загальноновизнаних положень про значення громадянського суспільства, його місця в політичному процесі, а також загальної характеристики глобалізаційних процесів. Варто зазначити, що як громадянське суспільство, так і тенденції глобалізації порізному пояснюються в межах різноманітних концепцій і теорій. Однак для наших цілей достатньо положень, що визнаються більшістю дослідників.

Громадянське суспільство являє собою горизонтальну систему відносин та інститутів, що самоорганізуються, діють на принципах добровільності й свободи від державного впливу. Головна мета громадянського суспільства – акумуляція й представлення інтересів громади та громадян у суспільно-політичному дискурсі. Інститути громадянського суспільства забезпечують вплив на органи державної влади для реалізації значаних інтересів.

Глобалізація є одним з головних трендів сьогодення. Вона являє собою світовий процес інтеграції та уніфікації економіки, політики, культури тощо. Глобалізація діалектична. Водночас із очевидними можливостями та перевагами вона створює нові види небезпек. До останніх, зокрема, відноситься проблема істотного зниження можливостей національних урядів у керуванні суспільством. Досить гостро постає питання збереження фактичного суверенітету держав в умовах викликаного глобалізацією збільшення впливу наддержавних формувань [14].

У такій ситуації інститути громадянського суспільства конкретної держави набувають значення певних запобіжників. Ефективне представлення інтересів громади в суспільно-політичному дискурсі держави запобігає фактичній втраті суверенітету, попереджає розвиток негативних тенденцій під час інтеграції певної країни до світової спільноти. В умовах глобалізації інститути громадянського суспільства забезпечують дотримання політичних та економічних інтересів громади, збереження культурної ідентичності. Відповідно, *входження певної держави до глобалізаційних процесів із недостатньо розвиненим громадянським суспільством створює небезпеку втрати фактичного суверенітету, небезпеку того, що на початку роботи було названо суб'єктно-об'єктною трансформацією, перетворенням громади зі суб'єкта певних прав на об'єкт відносин щодо цієї громади інших, більш впливових суб'єктів.*

На жаль, і ця теорема отримала практичний доказ під час подій 2014 року в Криму, Луганську та Донецьку. Національна практика функціонування організацій громадянського суспільства наочно свідчила про широке використання державного адміністрування. Це приводило до створення квазіструктур, неспроможних ефективно виконувати функції представництва інтересів суспільства. Громадський сектор не мав достатнього потенціалу для забезпечення політичної стабільності [11]. Через це в ситуації соціального конфлікту 2014 року громади Луганська, Донецька, АР Крим були позбавлені реального представництва, їхні інтереси було проігноровано. Контроль над названими регіонами отримали особи, які не мали жодного стосунку до представлення інтересів відповідних громад. Суб'єктність не було відновлено й в умовах вимушеного внутрішнього переміщення. Близько 1,5 мільйона внутрішніх переселенців були позбавлені права голосувати на місцевих виборах 2015 року. Таким чином, відсутність дієвих інститутів громадянського суспільства стала однією з причин перетворення громад Луганська, Донецька та АР Крим із суб'єктів соціального буття на об'єкти щодо яких висловлюють «глибоку занепокоєність».

Наведені соціальні теореми, запропоновані докази дозволяють переходити до аналізу нинішньої ситуації, формулювання прогнозів та висновків щодо стратегій розвитку.

По-перше, лівова частка політичної імітації, як і раніше, потрапляє до українського політичного дискурсу завдяки владі. Виправдовуючись складністю суспільно-політичної обстановки, сучасні медіа чинять надпотужний маніпулятивний вплив. Ситуація, що склалась, уже не є таємницею навіть для зарубіжних дослідників. Так, Жан-Мішель Верноше (Jean-Michel Vernochet) в нещодавно опублікованій роботі «Український клубок» (Ukraine: l'engrenage) зазначає: «В інформаційній сфері немає особливої свободи. Преса підміняє дійсність не задля задоволення, а тому, що виконує важливу для світового порядку, що склався, функцію.

Фальсифікація веде до того, що сакральною функцією Четвертої влади стає говорити ту правду, яка потрібна правлячому ладу» [7].

На виході маємо політично аморфне електоральне поле, яке зважаючи на системні маніпуляції, готове до сприйняття нових політичних імітацій. Зрозуміло, що реакція надмірно радикалізованого українського суспільства на руйнацію найновіших політичних міфів може бути не менш деструктивною, ніж у 2014 році, можливо, навіть летальною для країни.

По-друге, не зважаючи на певні позитивні зрушення в питанні розбудови громадянського суспільства, національний суспільно-політичний дискурс залишається позбавленим ефективного представництва інтересів громад. Переважна більшість громадських акцій знаходиться поза межами правового поля. Це унеможливило конструктивне розв'язання відповідних конфліктів, створює зайве соціальне напруження, віддаляє перспективу налагодження настільки необхідного на сьогодні цивілізованого діалогу влади та громадянського суспільства. Варто погодитися з О. Паничем: «Сьогодні Україна переживає чергову, і досить гостру, кризу довіри громадян до влади. Одна з очевидних причин – це брак налагоджених засобів суспільної комунікації, помножений на аморфність українського громадянського суспільства» [16]. Беручи до уваги зміст другої соціальної теореми, необхідно визнати *збільшення вірогідності суб'єктно-об'єктної трансформації вже не регіональних, а всієї української громади.*

Таким чином, *широке використання політичної імітації разом з недостатнім рівнем інституціоналізації національного громадянського суспільства створюють небезпеку соціального конфлікту, який в умовах сучасних викликів глобалізації може призвести до суб'єктно-об'єктної трансформації української громади.* Мінімізація означеної небезпеки передбачає два головні напрями діяльності: по-перше, зменшення рівня використання імітаційних складових у всіх сферах суспільного буття; по-друге, створення та розширення сфери використання дієвої комунікації між громадою та владою через систему інститутів громадянського суспільства.

Подальша конкретизація названих напрямів має відбутися в межах відповідних галузей соціально-гуманітарної науки. Ми спробуємо запропонувати власне бачення інтерпретації сформульованих напрямів як векторів розвитку політики у сфері боротьби зі злочинністю.

Питання про вдосконалення кримінально-правового регулювання в контексті зменшення рівня політичної імітації можна розділити на дві складові: 1) використання кримінально-правових засобів для протидії політичній імітації; 2) зменшення рівня імітації у сфері кримінально-правового регулювання.

Перша складова стосується відомої проблеми кримінально-правової протидії негативним інформаційним впливам. Історично першим та до сьогодні найбільш поширеним видом попередження негативних інформа-

ційних впливів є контроль за змістом засобів масової комунікації. Водночас, поширення глобальних інформаційних технологій (Інтернет, мережі супутникового мовлення) робить усе менш ефективними методи, що ґрунтуються на обмеженні або забороні поширення певної інформації. Наприклад, тотальний моніторинг Інтернету, на думку значної частини західних фахівців з питань інформаційної безпеки, не може допомогти в боротьбі з екстремізмом навіть суто теоретично. Щільність сучасних інформаційних потоків настільки велика, що навіть для вибіркової вчасної перевірки окремих інформаційних джерел знадобиться така кількість фахівців, яка в декілька разів перевищує економічно обґрунтовану чисельність усіх правоохоронних органів держави [17]. Варто погодитися і з О. Зернецькою, яка звертає увагу на транснаціональність проблем формування інформаційного ресурсу з використанням сучасних технологій медіатизації: «Вертикальна регуляторна схема, що спрацьовує відносно мінімізації загроз, пов'язаних з поширенням шкідливого контенту в традиційних мас-медіа, не діє в умовах інтерактивності й глобальності» [10].

Більше того, тенденції сучасних процесів інформатизації дозволяють стверджувати, що в більшості випадків спроби обмежити поширення певних відомостей є вкрай неефективними. Зазвичай, наслідком заборони або обмеження роботи певного ресурсу інформації стає стрімке зростання зацікавленості в ознайомленні зі змістом відомостей, доступ до яких обмежено. Зростання соціального попиту на таку інформацію призводить до зростання ресурсів, які її надають, та, відповідно, збільшення кола суб'єктів, що отримали доступ до інформації. Таким чином, спроба обмежити доступ до певної інформації врешті-решт призводить до того, що кількість осіб, які з нею ознайомлюються, зростає в геометричній прогресії. Ще раз зауважимо, що подібні ситуації є непоодинокими. Вони навіть отримали спеціальний термін «ефект Стрейзанд» [4; 5]. Приклад дії цього ефекту можна було спостерігати й у національному сегменті мережі Інтернет у лютому 2012 року. Після того, як ухвалою Деснянського районного суду м. Києва від 10.02.2012 у цивільній справі №2-1346/12 було тимчасово зупинено надання послуг хостингу для веб-сайту «Дорожній контроль» (<http://roadcontrol.org.ua>), відеозапис, який був підставою обмеження роботи сайту, був наданий для доступу на інших сайтах, а кількість переглядів означеного матеріалу збільшилась у рази [20]. Отже, *будувати систему попередження негативних наслідків політичної імітації на основі методів контролю за масовою комунікацією недоцільно через прогнозовану неефективність.*

Таким чином, ураховуючи гостроту проблеми протидії політичній імітації, необхідно визнати, що кримінально-правові засоби у цій сфері результативними не будуть, а мабуть, навіть певною мірою підсиллятимуть негативний соціальний ефект політичної імітації. Очевидно, що комплекс питань, пов'язаних із соціальною регуляцією процесів формування інформа-

ційного ресурсу, має своє розв'язання переважно в позаправовій площині. Як найбільш перспективні напрями мінімізації негативних наслідків політичної імітації слід розглядати розвиток інформаційної культури, раціоналізацію політичного дискурсу, активне використання новітніх засобів реалізації громадянської ініціати (соціальні мережі, проекти он-лайн моніторингу дій влади тощо). Сучасні технології інформатизації створюють нові механізми для реалізації та розвитку громадянської ініціативності. Інтернет сьогодні слід розглядати не тільки як надпотужний маніпулятивний засіб. Постійне розширення мережі, оновлення можливостей та засобів спілкування он-лайн створює, можна сказати, природний обмежувач політичних імітацій. У свою чергу, раціоналізація суспільно-політичного дискурсу, більш широке внесення в національний діалог складних питань управління економікою, правопорядком, суспільною сферою разом з обмеженням емоційним та персонально орієнтованих аргументів створить для дискурсу змістовний фільтр, який також буде обмежувати поле для імітації.

Щодо питання імітації у сфері кримінально-правового регулювання, то тут краще всього навести приклад. Чи можна стверджувати, що на сьогодні застосування кримінального права є адекватним засобом забезпечення соціальної потреби у функціонуванні інформаційних технологій, коли більш ніж третина вироків, пов'язаних із застосуванням ст. 361 КК, являють собою засудження за несанкціоноване підключення до телевізійної або телефонної мережі. Навряд чи можна говорити про ефективну протидію розповсюдженню шкідливих програм, коли 53% вироків, пов'язаних із застосуванням ст. 361-1 КК, являють собою засудження за збут дисків із копіями комп'ютерних вірусів – принципово застарілу та непоширену форму розповсюдження подібної продукції в реальній дійсності. [12, с. 220, 221, 466-511]. Очевидно, що така якість судових рішень, які мають забезпечувати протидію новітнім проявам злочинності, може певною мірою свідчити про імітаційний характер кримінально-правового регулювання в означеній сфері.

Варто звернути увагу й на отриману експертну оцінку використовуваних у сфері кримінально-правового регулювання систем статистичної звітності [13]. 70% експертів вважає, що система статистичної звітності органів, що здійснюють досудове розслідування злочинів, є чинником неефективних рішень у сфері кримінально-правового регулювання. Аналогічний показник для системи статистичної звітності органів, що здійснюють нагляд за додержанням законів під час досудового розслідування, складає 61%. Тобто, внутрішні системи звітності та контролю, збирання інформації для прийняття управлінських рішень чинять негативний вплив на роботу названих органів державної влади, створюють передумови формування імітаційних уявлень про результати їх роботи.

Імітація у сфері кримінально-правового регулювання очевидно має стати предметом самостійного наукового дослідження. Як робоче пропону-

ється таке визначення: імітація у сфері кримінально-правового регулювання - прийняття неефективних законодавчих або судових рішень. Кримінально-правове регулювання є ефективним тоді, коли обсяг фактичних соціальних витрат на його реалізацію відповідає обсягу необхідних соціальних витрат, зумовленому законотворчою та правозастосовною діяльністю у цій сфері. Отже, *імітацією у сфері кримінально-правового регулювання є прийняття законодавчих рішень, які не відповідають балансу соціальної значимості охоронюваних благ та обґрунтованого обсягу необхідних соціальних видатків, а також рішень на правозастосовному рівні, які вимагають здійснення соціальних витрат, що не відповідають небезпеці конкретного вчиненого злочину.*

Достатньо результативним інструментом попередження імітації в сфері кримінально-правового регулювання є фаховий науковий дискурс. Тут ми переходимо до інтерпретації ще однієї соціальної теореми. Нагадаємо, що недостатність інституціоналізації громадянського суспільства створює ризик суб'єктно-об'єктної трансформації. Стосовно політики в сфері боротьби зі злочинністю ця теорема вимагає аналізу в таких напрямках: 1) громадський контроль за органами державної влади у сфері кримінально-правового регулювання; 2) налагодження ефективної комунікації між органами державної влади та науковою спільнотою як соціальним інститутом, у межах якого здійснюється встановлення та агрегація соціальних потреб у сфері кримінально-правового регулювання.

Зуваги щодо першого напрямку. За результатами проведеного дослідження думки експертів, значний негативний вплив на кримінально-правове регулювання чинять політизація діяльності та радикалізація суспільних настроїв, що обмежує можливість прийняття неупереджених рішень. Так, 89% експертів вважають вагомим чинником неефективних законодавчих рішень політично вмотивовану криміналізацію (декриміналізацію). На думку 87% експертів, політизація діяльності судів, прийняття політично вмотивованих рішень чинить негативний вплив на ефективність кримінально-правового регулювання. 74% експертів відзначають негативний вплив політизації органів державної влади, що здійснюють досудове розслідування злочинів та нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування.

74% експертів вважають, що радикалізація суспільних настроїв негативно впливає на роботу законодавця, обмежує можливість прийняття неупереджених рішень. Що ж до впливу цього чинника на діяльність інших суб'єктів у сфері кримінально-правового регулювання, то думки експертів розподілилися так: судді – 77%; працівники органів досудового розслідування – 65%; працівники органів нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування – 56%.

При цьому, рівень громадського контролю у сфері кримінально-правового регулювання є недостатнім. За оцінками 78% експертів недостатнім є громадський контроль за законодавцем; 69% – за діяльністю судів; 65% – за

діяльністю органів державної влади, що здійснюють досудове розслідування злочинів; 61% – за діяльністю органів державної влади, що здійснюють нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування [13].

Отже, маємо значний негативний вплив політизації діяльності та радикалізації суспільних настроїв разом з недостатністю громадського контролю. Такі дані наочно свідчать про те, що найбільш оптимальним шляхом мінімізації впливу названих негативних чинників слід вважати створення дієвих, цивілізованих інститутів громадського контролю для розв'язання через них потенціалів соціальних конфліктів, що представляють одну з найбільш значних загроз для ефективного кримінально-правового регулювання.

Щодо другого напрямку. Відсутність зацікавленості в результатах відповідних наукових досліджень суб'єктів законодавчого кримінально-правового регулювання на думку 85% експертів чинить на нього негативний вплив. При цьому 72% експертів розглядає результати здійснених в Україні наукових досліджень як значний ресурс підвищення ефективності кримінально-правового регулювання [13]. Як убачається, такі дані свідчать про необхідність налагодження конструктивної комунікації між соціальними інституціями, задіяними у сфері кримінально-правового регулювання. Сьогоднішня обмеженість такої комунікації свідчить про те, що потреби української громади, виявлені в процесі наукових досліджень, не отримують представлення на рівні законотворчої роботи. Наслідком збереження подібної тенденції може стати остаточна втрата національною науковою спільнотою статусу суб'єкта суспільно-політичного дискурсу.

Такий розвиток подій не є суто гіпотетичним. Уряд задекларував плани різкого скорочення фінансування наукових установ, реорганізації їх структури та адміністрування [1]. Таке рішення пов'язане не тільки з необхідністю економії державних коштів. Однією з його важливих передумов є відсутність чітких позицій української науки в суспільно-політичному дискурсі. У сфері державного управління сформувалася така практика прийняття рішень, для якої науковий супровід не є (за більше ніж 20 років незалежності не став) затребуваним, тому складається хибне уявлення про недоцільність державного фінансування наукової діяльності. Саме тому важливим напрямом політики боротьби зі злочинністю має стати позиціонування результатів наукової роботи шляхом розвитку інститутів дієвої комунікації наукової спільноти та державної влади.

Висновки. Таким чином, сформульовані соціальні теореми дають можливість достатньо повно охарактеризувати події, що відбулися протягом 2014-2015 років у нашій країні, здійснити аналіз сучасного стану речей, запропонувати обґрунтований прогноз та інтерпретувати його для визначення важливих напрямів національної політики у сфері боротьби із злочинністю.

Так, стосовно загальної характеристики названих соціальних процесів необхідно зазначити таке:

- широке використання імітації в політичній боротьбі створило значний потенціал соціального конфлікту;
- недостатність інституалізації громадянського суспільства в процесі реалізації цього конфліктного потенціалу в 2014 році привела до суб'єктно-об'єктної трансформації відповідних громад (Луганськ, Донецьк, Крим);
- на сьогодні рівень використання політичної імітації не змінився, ключових, якісних змін у питанні інституціоналізації громадянського суспільства не прослідковується, у контексті доведених соціальних теорем названі обставини вимагають констатувати зростання небезпеки суб'єктно-об'єктної трансформації української громади;
- необхідною є робота щодо мінімізації негативних наслідків політичної імітації, а також розвиток конструктивного діалогу між владою та громадянським суспільством.

Інтерпретація означених положень для визначення можливих напрямів національної політики у сфері боротьби із злочинністю дає такі результати:

- використання кримінально-правових засобів для протидії політичній імітації слід обмежити через їх прогнозовану неефективність;
- затребуваним є зменшення рівня імітації у сфері кримінально-правового регулювання;
- налагодження цивілізованого громадського контролю за органами державної влади у сфері кримінально-правового регулювання;
- забезпечення ефективної комунікації між органами державної влади та науковою спільнотою як соціальним інститутом, у межах якого здійснюється встановлення та агрегація соціальних потреб у сфері кримінально-правового регулювання, є необхідною передумовою для збереження за національного наукою кримінального права статусу суб'єкта суспільно-політичного дискурсу.

Використані джерела:

1. «Save Our Science»: молоді науковці прийшли під стіни уряду, аби домогтися реформування науки [Електронний ресурс] // Українська правда. – 08.12.2015. – Режим доступу : <http://life.prawda.com.ua/technology/2015/12/8/204527/>.
2. Carothers T. The End of the Transition Paradigm / T. Carothers // Journal of Democracy. – 2002. – Vol. 13. – P. 5–21.
3. Habermas J. The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society [translated by Thomas Burger with the assistance of Frederick Lawrence] / Jurgen Habermas. – Cambridge, Massachusetts : MIT Press, 1989. – 301 p.
4. Morozov E. Living with the Streisand Effect [Electronic resource] / E. Morozov // The New York Times site. Mode of access : <http://www.nytimes.com/2008/12/26/opinion/26iht-edmorozov.1.18937733.html>.

5. Yiannopoulos M. What is «The Streisand Effect»? [Electronic resource] / Yiannopoulos M. // The Daly Telegraph site. – Mode of access : http://blogs.telegraph.co.uk/technology/miloyiannopoulos/8248311/What_is_The_Streisand_Effect/.

6. Бергер П. Социальное конструирование реальности : трактат по социологии знания / П. Бергер, Т. Лукман ; пер. Е. Руткевич. – М. : Медиум, 1995. – 333 с.

7. Варужан Ж. Украина: от прохладной войны к настоящей? [Электронный ресурс] / Жан Варужан // ИноСМИ. – 04.09.2014. – Режим доступа : http://inosmi.ru/world/20140904/222799235.html?utm_source=vk1#ixzz3Cc5SGOxx.

8. Даймонд Л. Прошла ли «третья волна» демократизации? [Электронный ресурс] / Ларри Даймонд // Полис. – 1999. – № 1. – Режим доступа : http://www.polisportal.ru/files/File/puvlication/Starie_publicacii_Polisa/D/1999-1-3-Diamond_Proshla_li_3_volna_demokratizacii.pdf.

9. Закария, Фарид. Будущее свободы: нелиберальная демократия в США и за их пределами / Фарид Закария ; Пер. с англ. под ред. В. Л. Иноземцева; Центр исслед. постиндустр. о-ва, Журн. «Свободная мысль-XXI». – М. : Ладомир, 2004. – 326 с.

10. Зернецкая О. Интернет-ловушка для молодежи [Электронный ресурс] / О. Зернецкая // Зеркало недели. – 2007. – № 11. – Режим доступа : <http://zn.ua/articles/49507>.

11. Карчевська О. В. Інституціоналізація громадянського суспільства як чинник формування демократичної політичної стабільності в сучасній Україні : автореф. дис... канд. політ. наук : 23.00.02 / Карчевська Олена Василівна ; Східноукраїнський національний ун-т ім. Володимира Даля. – Луганськ, 2009. – 19 с.

12. Карчевський М. В. Кримінально-правова охорона інформаційної безпеки України : монографія / М. В. Карчевський ; МВС України, Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2012. – 528 с.

13. Карчевський М. В. Ефективність кримінально-правового регулювання в Україні : інформаційно-аналітичні матеріали за результатами опитування експертів / М.В. Карчевський; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. – Суми : РВВ ЛДУВС імені Е.О. Дідоренка, 2015. – 48 с.

14. Лунеев В. В. Глобализация, организованная преступность, терроризм [Электронный ресурс] / В.В. Лунеев // Институт государства и права РАН. – Режим доступа : <http://igpran.ru/articles/2981/>.

15. О'Донелл Г. Делегативная демократия [Электронный ресурс] / Гильермо О'Донелл // Электронная библиотека Гумер. – Режим доступа : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/Article/donn_del.php.

16. Панич О. Анатомія українського алармізму [Електронний ресурс] / Олексій Панич // Українська правда. – 12.09.2015 – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/articles/2015/09/12/7080989/>.

17. Паньо Е. Сито со слишком большими дырочками [Электронный ресурс] / Е. Паньо, Т. Паньо // Зеркало недели. – 2006. – № 24. – Режим доступу : <http://zn.ua/articles/47040>.

18. Пугачев В. П. Информационно-финансовый тоталитаризм: российский эксперимент по американскому сценарию / В. П. Пугачев // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 12. Полит. науки. – М., 1999. – № 4. – С. 3–32.

19. Рябушкина В. А. Современные квазидемократии / В. А. Рябушкина // Полития. – 2008. – № 4. – С. 105–121.

20. Трегубов В. Пост ДАІ на шляхах Інтернету [Електронний ресурс] / В. Трегубов // Дзеркало тижня. – 2012. – № 6. – Режим доступу : http://dt.ua/POLITICS/post_dai_na_shlyahah_internetu-97470.html.

21. Уэбстер Ф. Теории информационного общества. / Фрэнк Уэбстер ; [пер. с англ. М. В. Арапова, Н. В. Мальхиной; под. ред. Е. Л. Вартановой]. – М. : Аспект Пресс, 2004. – 400 с.

22. Шмиттер Ф.К. Угрозы и дилеммы демократии [Электронный ресурс] / Филипп К. Шмиттер // Пределы власти. – Режим доступа : <http://old.russ.ru/antolog/predely/1/dem2-2.htm>.

Карчевский Н.В., Карчевская Е.В. Практическое доказательство некоторых социальных теорем и их применение в контексте политики борьбы с преступностью

Предлагаются социальные теоремы (о политической имитации и о субъектно-объектной трансформации), которые достаточно полно описывают события, произошедшие в Украине в течение 2014–2015 годов и представляющие возможность обоснованного прогнозирования и построения реалистичных стратегий преодоления кризисных тенденций.

Применение данных теорем для анализа современного положения вещей позволяет сделать следующий вывод: широкое использование политической имитации вместе с недостаточным уровнем институционализации национального гражданского общества создают опасность социального конфликта, который в условиях современных вызовов глобализации может привести к субъектно-объектной трансформации украинского общества.

Минимизация указанной опасности предусматривает два основных направления деятельности: во-первых, снижение уровня использования имитационных составляющих во всех сферах общественной жизни; во-вторых, создание и расширение сферы использования эффективной коммуникации между обществом и властью через систему институтов гражданского общества. На основе указанного предлагается концептуальное видение национального диалога.

Ключевые слова: *Украина, социальный конфликт, имитация, гражданское общество, социальная теорема, национальный диалог.*

Karchevskiy M.V., Karchevskaya O.V. Practical proof of some social theorems and their implementation in the context of politics of combating crime

Social theorems are offered, which describe fully enough the events taking place in Ukraine in 2014–2015 and allow justified forecasting and building up realistic strategies of overcoming crisis tendencies.

Political imitation theorem. Political struggle carried out mainly through imitation, mythologization of the electorate's consciousness always leads to social conflicts. The strength of social conflicts during political myths destruction is directly proportional to the duration of their use and intensity of their formation.

Theorem on subjective-objective transformation. In the world of globalized social and political processes, the absence or substantial limitation of efficient civil society institutes creates danger for a community's subjective-objective transformation. In such a case, a community becomes only a nominal subject of certain rights, while in reality turning into an object of relations between other participants of the political process.

Applying these theorems for analyzing the present-day state of affairs allows making the following conclusion: extensive use of political imitation together with insufficient institutionalization of the national civil society creates danger of a social conflict, which, in the conditions of the present globalization challenges may lead to subjective-objective transformation of the Ukrainian society.

Minimizing the mentioned danger assumes two main directions of activity: firstly, reducing the use of imitation in all spheres of social life; secondly, creating and expanding the sphere of use of efficient communication between the society and government through a system of civil society institutes.

Conceptual vision of improvement of national politics of combating crime is proposed on the basis of mentioned.

Key words: *Ukraine, social conflict, imitation, civil society, social theorem, politics of combating crime.*

УДК 342.512

В. Ф. Нестерович

**ГЕНЕЗИС НАУКОВОЇ ДУМКИ ЩОДО РОЗУМІННЯ
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД
ВПЛИВУ ГРОМАДСЬКОСТІ НА ПРИЙНЯТТЯ
НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ**

У статті досліджено генезис наукової думки щодо розуміння конституційно-правових засад впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів. Зазначено, що експлікація означеної теоретичної проблеми в наукових працях учених здійснюється в межах дихотомії влади та суспільства, де громадськості відводиться функція сполучної ланки. Запропоновано виокремити п'ять етапів генезису наукової думки щодо розуміння конституційно-правових засад впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів.

Ключові слова: *генезис, наукова думка, конституційно-правові засади, вплив, громадськість, прийняття нормативно-правових актів.*

Постановка проблеми. Проблема конституційно-правових засад впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів усе помітніше привертає увагу як представників юридичної науки, так і законодавців. Особливо інтерес до цього наукового напрямку зріс після маш-